

KRÓNIKA

EMLEKÜLÉS ZALKA MÁTÉ SZÜLETÉSÉNEK 80. ÉVFORDULÓJÁN

„A hadifogság számomra jó iskola volt. Fiatal katonatisztból előbb pacifista lettem, aki már eltűnődik az emberiséget illető kérdéseken, azután pedig heves és kérlelhetetlen antimilitarista. A hadifogságban ismertem meg a szocialista eszméket, s annyira megragadtak, olyan új érzésekkel töltötték meg egész lényemet, hogy én teljesen átadtam magam a nagy igazságnak, amely — úgy véltem — mindig is ott élt a lelke mélyén.”

Zalka Máté szavai ezek, ő vall magáról, gondolatairól naplójában, a Spanyol Köztársaság Lukács táborno-ka. Születésének 80. évfordulóját ünnepelte a Magyar Partizán Szövetség és a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum közös emlékülésen, 1976. április 20-án.

A Nemzetközi Brigád indulójának hangjai után Ráth Károly, a Magyar Partizán Szövetség elnökségi tagja, az emlékülés elnöke köszöntötte a megjelenteket: a volt spanyolországi veterán harcosokat, az Intézet, a Múzeum dolgozóit és a vendégeket.

Jelképpé lett Zalka Máté élete, és jelkép lett hősi halála is; példája annak az önzetlen, öntudatos, mélyen átértett és tudatosan vállalt internacionalista segíteni akarásnak és segíteni tudásnak, amely a világot megreszketető nagy napokban gyökeredzik. A Szovjetunió polgárháborújában kiontott vértől szökkent szárba, a fasizmus elleni harcokban teljesegett ki az a ma is élő erő, amelyből a mi nem-

zedékünk is nap mint nap táplálkozik. Életével, a harcával és halálával pecsételte meg Zalka Máté azt a szövetséget, mely a ma emberének, de minden elkövetkezendő kor emberének is kijelöli útját az emberség, a béke és a haladás felé.

Bitskey Tibor Konsztantyin Szimov versét, A tábormokot mondta el, majd Györkei Jenő alezredesnek, a történelemtudományok kandidátusának ünnepi beszéde következett.

Egy tizennyolc éves ifjú embert állított elének, aki az iskolapadból alig kinőve, tájékozatlanul, a körülötte zajló eseményekből vajmi keveset értve kerül be az első világháború szenvedést, jajt, halottak millióit, nyomorékokat, emberi roncsokat, de ugyanakkor acélos jellemeket, kristály-eszméket és új kort őrlő malmába.

Hamis koszorúk mögül szabadította ki beszédében az ember Zalka Mátét, a polgárháború és a spanyol föld ember-hősét.

A hagyományosan neki tulajdonított hőstettek a legendák kódéből gomolyognak elő: nem azokért ismerjük nagynak, nem azok miatt áll előttünk példaként élete.

Az átlagtól semmiben sem különböző katonatiszt volt, harcolt az olasz fronton, harcolt a cári csapatok ellen. Látta maga körül a háborút, annak minden nyomorúságát, talán túlságosan is érzékeny szemmel és fogékony lélekkel. Szenvedett hadifogolytáborok

hitvány barakkjaiban és honvagy marcangolta, mint megannyi társát. És itt, e ponton válik ki hadifogoly-sorstársai sokaságából. Kezdetben — ez naplójából világosan kitűnik, emelte ki Györkei alezredes — értetlenül, megdöbbenve szemlélte a tábor falain kívül tomboló nemzetformáló vihart, a forradalmat. Elméje, melyet az elzárttság, a sokaság közepette sokszorosán megszenvedett magára maradottság különösen érzékennyé tett, mohón szívta magába az újat, a szokatlant — a tilalmast — a forradalmat, Marx és Lenin agitátorok-terjesztette gondolatait.

Ne gondoljuk azonban, hívta fel Györkei alezredes a figyelmet, hogy ettől kezdve minden úgy ment, amint a mesékben szokásos. Zalka Máté nehéz iskolát járt ki, tépelődve, önmagával tusakodva vált Frankl Bélából önmagává, meggyőződéses internacionalistává.

Ne gondoljuk, hogy nem kapcsolta régi önmagához, múltjához a régi meggyőződés, húszegynéhány év szoros köteléke. Ezernyi fájdalmas szálát kellett szétszakítania, míg a krasznójarszki véres napok után partizáncsapat élén fordult mindaz ellen, ami korábban a világot jelentette számára.

Nehéz iskolát járt ki a hadifogoly-táborban — és átment a vizsgán. Fogásba került mint a monarchia tisztje — és leszerelt a polgárháború végzetével, mint a Vörös Hadsereg katonája. Ezt az utat kell látnunk, amikor Zalka Mátéről szólunk, csak így érthetjük meg, miért volt oly magától értetődő számára 1936-ban, hogy írói munkásságát félbehagyva, családjától megválva Spanyolországba siesen — és csak így érthetjük meg internacionalista társainak választását is.

Ukrajnában regényciklust írt, mely-

nek utolsó kötete a „Hazatérés” címet viselte volna; a trilógia második része készült csak el „A bolygók visszatérnek” címmel. Nos, a bolygó nem tért vissza. A spanyol nemzetköziek Lukács tábornokká lett Zalka Mátéját egy halált hozó gránát örökre a spanyol földben marasztotta.

Nem lehet célunk, hogy itt Zalka Máté spanyolországi katonai tevékenységét elemezzük, Györkei alezredest sem vezették ilyen célok az emlékülésen elmondott beszédében.

Madrid, Jarama és Guadalajara hősenek teljes életútját kell szemlél-nünk, csak így lehet egész a kép — és csak így lehet igaz is egyben. A spanyol köztársasági kormány a tábornokot halála után a Felszabadítási Érdeméremmel tüntette ki — fejezte be ünnepi megemlékezését Györkei alezredes. A kitüntetést a Hadtörténeti Múzeum őrzi, ám nekünk nem a szépen csillogó érmet kell tekintenünk. Nincs itt helye a hősi múlton való merengésnek: Zalka élete fogjon meg bennünket — és ha megkíséreljük végigjárni az ő útját, közelebb kerülhetünk napjaink megértéséhez, napjaink feladatainak vállalásához is. Pontosan ez az, amit Zalka élete példáz.

Györkei alezredes beszéde után Bitskey Tibor levélrészletet olvasott fel Zalka Mátétól, majd Komját Aladár—Arma Pál indulója, a Madrid határán zárta az ünnepség első részét.

A szünet után „Egy bolygó nem tér vissza” címmel a Katonai Filmstúdió kisfilmjét vetítették. A film összeállítója szintén Györkei alezredes volt, aki sorra megszólaltatta Zalka Máté kortársait, matolcsi ifjúkori barátaitól kezdve feleségéig, leányáig, Nataljáig; rá emlékeztek volt spanyolországi harc-társai is.

Csákvári Ferenc